

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

21 februarie 2013*

„Directiva 93/13/CEE — Clauze abuzive care figurează în contractele încheiate cu consumatorii —
Examinare din oficiu de către instanța națională a caracterului abuziv al unei clauze —
Obligația instanței naționale care a constatat din oficiu caracterul abuziv al unei clauze de a invita
părțile să își prezinte observațiile înainte de a stabili consecințele unei asemenea constatări —
Clauze contractuale care trebuie să fie luate în considerare cu ocazia examinării caracterului abuziv”

În cauza C-472/11,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Fővárosi
Bíróság (devenită Fővárosi Törvényszék) (Ungaria), prin decizia din 16 iunie 2011, primită de Curte la
16 septembrie 2011, în procedura

Banif Plus Bank Zrt

împotriva

Csaba Csipai,

Viktória Csipai,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Tizzano, președinte de cameră, domnii M. Ilešič, E. Levits și M. Safjan și
doamna M. Berger (raportor), judecători,

avocat general: domnul P. Mengozzi,

grefier: doamna A. Impellizzeri, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 12 septembrie 2012,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Banif Plus Bank Zrt, de E. Héjja, ügyvéd;
- pentru guvernul ungar, de M. Z. Fehér și de K. Szijjártó, în calitate de agenți;
- pentru guvernul spaniol, de S. Martínez-Lage Sobredo, în calitate de agent;
- pentru guvernul slovac, de M. Kianička, în calitate de agent;

* Limba de procedură: maghiara.

— pentru Comisia Europeană, de B. Simon și de M. van Beek, în calitate de agenți,
având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,
pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolelor 6 și 7 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273, denumită în continuare „directiva”).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Banif Plus Bank Zrt (denumită în continuare „Banif Plus Bank”), pe de o parte, și soții Csipai, pe de altă parte, în legătură cu plata sumelor datorate în temeiul unui contract de credit în cazul rezilierii anticipate a acestui contract de către instituția creditoare din cauza unui comportament imputabil împrumutatului.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Articolul 3 alineatul (1) din directivă definește clauza abuzivă în următorii termeni:
„O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.”
- 4 În ceea ce privește examinarea caracterului abuziv al unei clauze, articolul 4 alineatul (1) din directivă precizează:
„Fără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.”
- 5 În ceea ce privește efectele constatării caracterului abuziv al unei clauze, articolul 6 alineatul (1) din directivă prevede:
„Statele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un furnizor, în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator, iar contractul continuă să angajeze părțile prin aceste clauze, în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive.”
- 6 Articolul 7 alineatul (1) din directivă adaugă:
„Statele membre se asigură că, în interesul consumatorilor și al concurenților, există mijloace adecvate și eficiente pentru a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii de către vânzători sau furnizori.”

Dreptul național

- 7 Potrivit articolului 209 alineatul (1) din Codul civil, „o clauză contractuală generală sau o clauză a unui contract încheiat cu un consumator care nu a fost negociată în mod individual este abuzivă atunci când, în mod unilateral și fără niciun fel de justificare, cu încălcarea cerințelor de bună-credință și de loialitate, instituie drepturi și obligații ale părților de natură să îl dezavantajeze pe cocontractantul părții care a impus clauza respectivă”.
- 8 Articolul 209/A alineatul (2) din Codul civil prevede că asemenea clauze sunt nule.
- 9 Articolul 2 litera j) din Decretul guvernamental nr. 18/1999 din 5 februarie 1999 privind clauzele care trebuie considerate abuzive în contractele încheiate cu consumatorii prevede:
- „[...] se prezumă a fi abuzive, până la proba contrară, în special clauzele contractuale care
- [...]
- j) obligă consumatorul la plata unor sume excesive în cazul în care nu își îndeplinește obligațiile sau nu le execută în conformitate cu prevederile contractului.”
- 10 Potrivit articolului 3 alineatul (2) din Legea nr. III din 1952 privind Codul de procedură civilă, sub rezerva unei dispoziții contrare, instanța este ținută de cererile și de argumentele juridice formulate de părți.

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 11 La 16 iunie 2006, domnul Csipai a încheiat un contract de credit cu Banif Plus Bank, care urma să înceteze la 15 iunie 2012.
- 12 Clauza nr. 29 din contractul preredactat de Banif Plus Bank prevedea că, în cazul în care contractul era reziliat înainte de încetarea acestuia din cauza nerespectării obligațiilor contractuale de către împrumutat sau din orice alt motiv care decurgea dintr-un comportament imputabil acestuia, împrumutatul trebuia să plătească, pe lângă penalități de întârziere și cheltuieli, totalitatea ratelor restante. Ratele declarate exigibile cuprindeau, pe lângă creanța principală, dobânzile la suma împrumutată și prima de asigurare.
- 13 Ultima rată plătită de domnul Csipai a fost cea aferentă lunii februarie 2008. Ulterior, Banif Plus Bank a reziliat contractul și, în temeiul clauzei nr. 29 din acesta, a solicitat împrumutatului plata sumelor restante. Întrucât domnul Csipai nu a dat curs acestei cereri, Banif Plus Bank a introdus o acțiune împotriva lui, precum și, în temeiul normelor de dreptul familiei, împotriva soției sale.
- 14 În cadrul procedurii pendinte în fața sa, Pesti Központi kerületi bíróság (Tribunalul sectorului central din Pesta), sesizat în calitate de organ jurisdicțional de primă instanță, a informat părțile că considera că această clauză nr. 29 este abuzivă și le-a invitat să își exprime punctul de vedere cu privire la acest aspect. Domnul Csipai a susținut că apreciază drept excesive pretențiile Banif Plus Bank și că recunoaște numai temeinicia cererii referitoare la creanța principală. Banif Plus Bank a contestat caracterul abuziv al clauzei în discuție.
- 15 Prin decizia din 6 iulie 2010, Pesti Központi kerületi bíróság l-a obligat pe domnul Csipai să plătească Banif Plus Bank o sumă care a fost calculată fără să se facă aplicarea clauzei nr. 29 din contract.

16 Banif Plus Bank a formulat apel împotriva acestei hotărâri. În aceste condiții, Fővárosi Bíróság a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) O instanță națională care, constatând caracterul abuziv al unei condiții contractuale generale în lipsa unei cereri în acest sens adresate de părți, le informează că consideră nulă cea de a patra teză a clauzei nr. 29 din condițiile generale ale contractului de împrumut încheiat de părțile în litigiu acționează în conformitate cu dispozițiile articolului 7 alineatul (1) din [directivă]? Nulitatea rezultă dintr-o încălcare a unor dispoziții legale, mai exact, a [articolului] 1 [alineatul] (1) litera c) și a [articolului] 2 litera j) din Decretul guvernamental nr. 18/1999 [...]?”
- 2) În situația vizată de prima întrebare, instanța națională poate invita părțile în litigiu să dea o declarație cu privire la clauza contractuală menționată, astfel încât să poată fi stabilite consecințele juridice aferente eventualului caracter abuziv al clauzei și să fie îndeplinite obiectivele urmărite prin articolul 6 alineatul (1) din directivă?
- 3) În contextul descris anterior, la examinarea unei clauze contractuale abuzive, instanța națională poate examina toate clauzele contractuale sau numai pe cele pe care cocontractantul consumatorului își întemeiază cererea?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima și la a doua întrebare

- 17 Prin intermediul primei și al celei de a doua întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din directivă trebuie interpretate în sensul că se opun sau, dimpotrivă, permit ca instanța națională care a constatat din oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale să informeze părțile că a constatat existența unei cauze de nulitate și să le invite să prezinte o declarație în această privință.
- 18 Reiese din dosar că aceste întrebări au legătură cu existența în dreptul național a unei norme potrivit căreia instanța care a constatat din oficiu o cauză de nulitate trebuie să informeze părțile cu privire la acest aspect și să le ofere posibilitatea să dea o declarație referitoare la eventuala constatare a lipsei de validitate a raportului juridic vizat, în lipsa căreia nu se poate pronunța nulitatea.
- 19 Pentru a răspunde la aceste întrebări, trebuie amintit că sistemul de protecție pus în aplicare prin directivă se bazează pe ideea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de un vânzător sau furnizor în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl conduce să adere la condițiile redactate în prealabil de vânzător sau furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (a se vedea în special Hotărârea din 6 octombrie 2009, Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, Rep., p. I-9579, punctul 29, și Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, punctul 39).
- 20 Având în vedere o astfel de situație de inferioritate, articolul 6 alineatul (1) din directivă prevede că clauzele abuzive nu creează obligații pentru consumator. Astfel cum rezultă din jurisprudență, este vorba despre o dispoziție imperativă care urmărește să substituie echilibrului formal pe care îl instituie contractul între drepturile și obligațiile cocontractanților un echilibru real, de natură să restabilească egalitatea dintre aceste părți (a se vedea în special Hotărârea din 9 noiembrie 2010, VB Pénzügyi Lízing, C-137/08, Rep., p. I-10847, punctul 47, și Hotărârea Banco Español de Crédito, citată anterior, punctul 40).

- 21 Pentru a asigura protecția urmărită de directivă, Curtea a subliniat deja în mai multe rânduri că situația de inegalitate care există între consumator și vânzător sau furnizor nu poate fi compensată decât printr-o intervenție pozitivă, exterioară părților la contract (a se vedea în special Hotărârile citate anterior VB Pénzügyi Lízing, punctul 48, și Banco Español de Crédito, punctul 41).
- 22 În lumina acestor considerații, Curtea a hotărât că instanța națională este obligată să aprecieze din oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale care se încadrează în domeniul de aplicare al directivei și, prin aceasta, să suplinească dezechilibrul existent între consumator și vânzător sau furnizor (a se vedea în special Hotărârile citate anterior VB Pénzügyi Lízing, punctul 49, și Banco Español de Crédito, punctul 42).
- 23 În consecință, rolul atribuit instanței naționale de dreptul Uniunii în domeniul avut în vedere nu se limitează doar la simpla posibilitate de a se pronunța cu privire la natura eventual abuzivă a unei clauze contractuale, ci implică și obligația de a examina din oficiu acest aspect de îndată ce dispune de elementele de drept și de fapt necesare în acest sens (a se vedea în special Hotărârea din 4 iunie 2009, Pannon GSM, C-243/08, Rep., p. I-4713, punctul 32, și Hotărârea Banco Español de Crédito, citată anterior, punctul 43).
- 24 În această privință, statuând cu privire la o cerere de decizie preliminară introdusă de o instanță națională sesizată în cadrul unei proceduri contradictorii între un consumator și un vânzător sau furnizor, Curtea a stabilit că această instanță trebuie să dispună din oficiu măsuri de cercetare judecătorească pentru a stabili dacă o clauză care figurează într-un contract încheiat între un vânzător sau furnizor și un consumator intră în domeniul de aplicare al directivei și, în caz afirmativ, trebuie să aprecieze din oficiu eventualul caracter abuziv al unei astfel de clauze (a se vedea în acest sens Hotărârile citate anterior VB Pénzügyi Lízing, punctul 56, și Banco Español de Crédito, punctul 44).
- 25 În ceea ce privește consecințele care trebuie să fie stabilite ca urmare a constatării caracterului abuziv al unei clauze, articolul 6 alineatul (1) din directivă impune ca statele membre să prevadă că o asemenea clauză nu creează obligații pentru consumator „în conformitate cu legislația internă”.
- 26 În această privință, trebuie amintit că, în lipsa unei reglementări în dreptul Uniunii, modalitățile procedurale ale acțiunilor în justiție destinate să garanteze protecția drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului Uniunii țin de ordinea juridică internă a statelor membre în temeiul principiului autonomiei procedurale a acestora. Totuși, aceste modalități nu trebuie să fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor situații similare din dreptul intern (principiul echivalenței) și nici să fie reglementate astfel încât să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (principiul efectivității) (a se vedea în acest sens Hotărârile citate anterior, Asturcom Telecomunicaciones, punctul 38, și Banco Español de Crédito, punctul 46).
- 27 În ceea ce privește obligația de a garanta efectivitatea protecției prevăzute de directivă în ceea ce privește sancțiunea aplicabilă în cazul unei clauze abuzive, Curtea a precizat deja că instanța națională trebuie să stabilească toate consecințele care decurg, potrivit dreptului național, din constatarea caracterului abuziv al clauzei în discuție pentru a se asigura că respectiva clauză nu creează obligații pentru consumator (Hotărârea Asturcom Telecomunicaciones, citată anterior, punctul 59). Cu toate acestea, Curtea a precizat că instanța națională nu are, în temeiul directivei, obligația să înlăture aplicarea clauzei în discuție în cazul în care consumatorul, după ce a fost informat de instanță, înțelege să nu invoce caracterul abuziv și neobligatoriu al clauzei (a se vedea Hotărârea Pannon GSM, citată anterior, punctele 33 și 35).
- 28 Din această jurisprudență rezultă că eficacitatea deplină a protecției prevăzute de directivă impune ca instanța națională care a constatat din oficiu caracterul abuziv al unei clauze să poată să stabilească toate consecințele acestei constatări, fără a aștepta ca consumatorul, informat cu privire la drepturile sale, să prezinte o declarație prin care să solicite anularea clauzei respective.

- 29 Cu toate acestea, atunci când aplică dreptul Uniunii, instanța națională trebuie să respecte și exigențele unei protecții jurisdicționale efective a drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii, astfel cum este aceasta garantată la articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Printre aceste exigențe figurează principiul contradictorialității, care face parte din dreptul la apărare și care trebuie respectat de instanță în special atunci când soluționează un litigiu în temeiul unui motiv invocat din oficiu (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 decembrie 2009, Comisia/Irlanda și alții, C-89/08 P, Rep., p. I-11245, punctele 50 și 54).
- 30 Astfel cum a statuat Curtea, ca regulă generală, principiul contradictorialității nu conferă fiecărei părți la un proces doar dreptul de a lua cunoștință de înscrisurile și de observațiile prezentate de partea adversă în fața instanței și de a le discuta, ci implică și dreptul părților de a lua cunoștință și de a discuta motivele de drept invocate din oficiu de instanță pe care aceasta intenționează să își întemeieze decizia. Curtea a subliniat că, în vederea îndeplinirii cerințelor privind dreptul la un proces echitabil, este important ca părțile să aibă cunoștință și să poată discuta în contradictoriu atât elementele de fapt, cât și elementele de drept care sunt decisive pentru rezultatul procedurii (a se vedea Hotărârea Comisia/Irlanda și alții, citată anterior, punctele 55 și 56).
- 31 În consecință, în ipoteza în care, după ce a stabilit pe baza elementelor de fapt și de drept de care dispune sau care au fost comunicate în temeiul măsurilor de cercetare judecătorească pe care le-a luat din oficiu că o clauză intră în domeniul de aplicare al directivei, instanța națională constată, în urma unei aprecieri la care a procedat din oficiu, că acea clauză prezintă un caracter abuziv, ea este, în principiu, obligată să informeze părțile în litigiu cu privire la acest aspect și să le invite să îl dezbată în mod contradictoriu, potrivit modalităților prevăzute de normele naționale de procedură în această privință.
- 32 Norma națională în discuție în litigiul principal, potrivit căreia instanța care a constatat din oficiu o cauză de nulitate trebuie să informeze părțile cu privire la acest aspect și să le ofere posibilitatea să dea o declarație referitoare la eventuala constatare a lipsei de validitate a raportului juridic vizat, îndeplinește această exigență.
- 33 În ipoteza unei constatări din oficiu a caracterului abuziv al unei clauze, obligația de a informa părțile și de a le da posibilitatea să își expună punctul de vedere nu poate, în plus, să fie considerată, în sine, incompatibilă cu principiul efectivității care guvernează punerea în aplicare de către statele membre a drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii. Astfel, este cert că acest principiu trebuie aplicat luând în considerare, în special, principiile care stau la baza sistemului jurisdicțional național precum protecția dreptului la apărare, un element al acestuia fiind principiul contradictorialității (a se vedea în acest sens Hotărârea Asturcom Telecomunicaciones, citată anterior, punctul 39).
- 34 În aceste condiții, este necesar să se considere că, în cadrul procedurii principale, instanța de trimitere a invitat, cu respectarea principiului contradictorialității și fără a aduce atingere efectivității protecției prevăzute de directivă în beneficiul consumatorului, atât instituția financiară reclamantă în acea procedură, cât și consumatorul, pârât în aceeași procedură, să își prezinte observațiile privind aprecierea sa asupra caracterului abuziv al clauzei în litigiu.
- 35 Această posibilitate acordată consumatorului de a se exprima cu privire la acest aspect îndeplinește și obligația pe care o are instanța națională, astfel cum s-a arătat la punctul 25 din prezenta hotărâre, de a ține seama, dacă este cazul, de voința exprimată de consumator atunci când, conștient de caracterul neobligatoriu al unei clauze abuzive, indică totuși că se opune ca ea să nu fie aplicată, dând astfel un consimțământ liber și clar cu privire la clauza în discuție.
- 36 În consecință, trebuie să se răspundă la prima și la cea de a doua întrebare că articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din directivă trebuie interpretate în sensul că instanța națională care a constatat din oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale nu are obligația, pentru a putea stabili consecințele acestei constatări, să aștepte ca consumatorul, informat cu privire la drepturile sale, să

prezintă o declarație prin care să solicite anularea clauzei menționate. Cu toate acestea, principiul contradictorialității impune, în regulă generală, instanței naționale care a constatat din oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale să informeze părțile în litigiu cu privire la acest aspect și să le dea posibilitatea să îl discute în contradictoriu, potrivit modalităților prevăzute în această privință de normele naționale de procedură.

Cu privire la a treia întrebare

- 37 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere urmărește să afle dacă directiva trebuie interpretată în sensul că permite instanței naționale sau chiar îi impune, cu ocazia examinării unei clauze abuzive, să analizeze toate clauzele contractului sau dacă, dimpotrivă, trebuie să își limiteze analiza la clauzele pe care se întemeiază cererea cu care este sesizată.
- 38 Cu titlu introductiv, trebuie arătat că din dosar reiese că, în cauza principală, cererea formulată de Banif Plus Bank împotriva soților Csipai este întemeiată pe clauza nr. 29 din contractul de credit pe care l-au încheiat și că stabilirea caracterului abuziv sau neabuziv al acestei clauze este determinantă pentru decizia care trebuie dată în privința cererii de plată a diverse despăgubiri solicitate de Banif Plus Bank.
- 39 Prin urmare, a treia întrebare trebuie să fie interpretată în sensul că instanța de trimitere urmărește să afle dacă, cu ocazia aprecierii caracterului abuziv al clauzei pe care se întemeiază cererea, poate sau trebuie să țină seama de celelalte clauze ale contractului.
- 40 În temeiul articolului 3 alineatul (1) din directivă, o clauză se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului. Conform articolului 4 alineatul (1) din aceeași directivă, această apreciere trebuie efectuată luând în considerare natura serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.
- 41 Prin urmare, este necesar să se răspundă la cea de a treia întrebare că, pentru a efectua o apreciere cu privire la caracterul eventual abuziv al clauzei contractuale pe care se întemeiază cererea cu care este sesizată, instanța națională trebuie să țină seama de toate celelalte clauze ale contractului.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 42 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

- 1) Articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretate în sensul că instanța națională care a constatat din oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale nu are obligația, pentru a putea stabili consecințele acestei constatări, să aștepte ca consumatorul, informat cu privire la drepturile sale, să prezinte o declarație prin care să solicite anularea clauzei menționate. Cu toate acestea, principiul contradictorialității impune, în regulă generală, instanței naționale care a constatat din**

oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale să informeze părțile în litigiu cu privire la acest aspect și să le dea posibilitatea să îl discute în contradictoriu, potrivit modalităților prevăzute în această privință de normele naționale de procedură.

- 2) **Pentru a efectua o apreciere cu privire la caracterul eventual abuziv al clauzei contractuale pe care se întemeiază cererea cu care este sesizată, instanța națională trebuie să țină seama de toate celelalte clauze ale contractului.**

Semnături